

TRUMP'IN KÖRFEZ ROTASI: GÜÇ DENGELERİNDE YENİ ARAYIŞLAR

DOSYA 5
MAYIS 2025

TRUMP'IN KÖRFEZ ROTASI: GÜÇ DENGELERİNDE YENİ ARAYIŞLAR

İÇİNDEKİLER

Özden Zeynep Oktav

3

TRUMP'IN ORTADOĞU ZİYARETİ: BU SEFER KRAL KAYBEDERSE

Murat Öztuna

7

KUMDA SATRANÇ: TRUMP'IN ORTADOĞU ZİYARETİ VE ÇİN

Gökhan Erel

11

TRUMP'IN SUUDİ ARABİSTAN VE BAE ZİYARETLERİNDEN BEKLENTİLER

Mustafa Yetim

15

TRUMP 2.0'DA KATAR-ABD İLİŞKİLERİ: KUTUPLAŞMADAN STRATEJİK UYUMA

Mustafa Caner

19

TRUMP'IN KÖRFEZ ZİYARETİNİN ABD-İRAN MÜZAKERELERİ AÇISINDAN ANLAMI

TRUMP'IN ORTADOĞU ZİYARETİ: BU SEFER KRAL KAYBEDERSE

Özden Zeynep Oktav

Prof. Dr., İstanbul Medeniyet Üniversitesi

Amerika Birleşik Devletleri (ABD) Başkanı Donald Trump, ikinci döneminde de ilk dış gezisini Suudi Arabistan'a yapmayı tercih etti. Bu tercihin önemli sebepleri olmakla birlikte bazı üzerinde durulması gereken noktalar göze çarpmaktadır. Birincisi; Trump, Riyad'a ziyaretini İsrail Başbakanı Binyamin Netanyahu'yla iletişimi kesme kararı aldığı bir döneme denk getirmiştir. Daha da dikkat çeken nokta ise ziyaretin İran ile nükleer müzakerelerin sürdürülmesi kararının alındığı bir süreçte planlanması ve Trump'ın 13 Mayıs'ta başlayan Ortadoğu ziyaretinin İsrail'i kapsamamasıdır. Süreç bu şekilde devam ederse akla gelen

ilk soru "Netanyahusuz ve Suudi Arabistan'ın da dâhil edilmeye çalışıldığı İbrahim Anlaşmalarının önemini yitirdiği bir Ortadoğu mu hedefleniyor?" olacaktır.

Bu sorunun cevabı tartışmalı olmakla birlikte net olan bir şey varsa o da Trump'ın ABD'nin ihtiyacı olan gelir kaynaklarını artırmak, petrol fiyatlarını istikrarlı tutmak, Amerikan kaya gazı üreticilerini korumak, Körfez ülkelerinin Rusya ve Çin ile daha fazla yakınlaşmalarını önlemek gibi hayati hedefleri olduğudur. Diğer bir deyişle bu hedeflere varabilmek için Trump yönetimi bazı tektonik politika değişikliklerini 13 Ma-

İsrail'in bölgedeki çıkarlarının bekçiliği uğruna ABD açısından müttefikliği riske atılamayacak kadar bölgede tek önemli olan bir ülke varsa o da Suudi Arabistan'dır.

yıs ziyareti öncesinde gerçekleştirmiştir. Örneğin 6 Mayıs'ta, Umman'ın arabuluculuğunda Yemen'deki Husi hareketiyle bir ateşkese varılmış böylece ABD'nin Yemen'deki Husi hedeflerine yönelik Mart-Mayıs 2025 döneminde yürüttüğü hava saldırıları sona ermiştir. Trump'ın Ortadoğu turu öncesinde yalnızca Netanyahu ile iletişimi kesmekle yetinmeyip, aynı zamanda Husilerle yaptığı anlaşma aracılığıyla İsrail'in güvenliğini ABD'nin çıkarları pa-hasına önceleyen politikadan vazgeçme niyetini ortaya koymas, dikkate değer bir gelişme olarak değerlendirilmektedir. Tıpkı "kendi güvenliğinizi sağlayın ve kendi ordunuzu kurun" söylemiyle Avrupa Birliği (AB) ile önemli bir yol ayrımına girdiğini göstermesi gibi Trump'ın İsrail ile de benzer bir yol ayrımına, ABD'deki Yahudi lobilerinin etkisini bertaraf ederek girip giremeyeceği ise önümüzdeki süreçte netlik kazanacaktır. En azından Netanyahu gibi bebek cinayetleri işleyen bir İsrail lideriyle Vaşington yönetiminin daha fazla iş birliği içinde olmasının sürdürülemezliği ve bu durumun özellikle Arap coğrafyasında ABD'nin prestijini ne kadar zedelediği yavaş yavaş Trump yönetimi tarafından anlaşıldığı aşıkardır. Dolayısıyla Trump'ın Riyad ziyareti esnasında Filistin lideri Mahmud Abbas ile görüşmesi planı da ABD'nin

Arap coğrafyasında imaj yenileme çabalarına bir örnek olarak gösterilebilir.

Suudi Arabistan'ı İbrahim Anlaşmaları'na dâhil etmekte başarısız olan Netanyahu ve Joe Biden ikilisinden sonra aynı çabayı Trump göstermekte ısrarcı olmayacak gibi görünmektedir. Zira Trump yönetimi altındaki ABD'nin tek gayesi Riyad ile 100 milyar dolarlık silah satış anlaşması yapabilmektir. Ayrıca Vaşington, Suudi Arabistan'ın ABD ile sivil nükleer görüşmeleri başlatmak için İsrail ile ilişkilerini normalleştirmesi koşulunu da artık öne sürmektedir. Suudi Arabistan'ın İsrail ile diplomatik ilişkilerini başlatması için daha önce üzerinde kurulmuş olan baskının kaldırılmasının önemli bazı ipuçları vardır.

Yukarıda da bahsedildiği gibi İsrail'in bölgedeki çıkarlarının bekçiliği uğruna ABD açısından müttefikliği riske atılamayacak kadar bölgede tek önemli olan bir ülke varsa o da Suudi Arabistan'dır. Trump yönetiminin Riyad'ın uranyum zenginleştirme çabalarının ve ekonomik antlaşmaların da dâhil olduğu pek çok konuda müzakereler yürüteceği ortadadır. Üstelik Suudi Arabistan'ın uranyum zenginleştirme hakkını sınırlamayı öngören ve ABD'nin nükleer iş birliği için temel şartlarından biri olan 123 Anlaşması'nın,

Trump ile Riyad yönetimi arasında şu aşamada kayda değer bir engel teşkil etmediği görülmektedir. Zira 2023 yılında nükleer enerji sahibi olmayı "2030 Suudi Vizyonu"nın bir parçası olarak ilan eden Veliaht Prens Muhammed bin Selman ve Enerji Bakanı Prens Abdulaziz bin Selman, Suudi Arabistan'ın uranyum zenginleştirme ve bu ürünü satma hedefinden geri adım atmamaktadır. Bu durumda Vaşington, Riyad'ı İran gibi köşeye sıkıştırılamayacaktır. Aksi takdirde Suudi-İran yakınlaşmasına katkıda bulunacak Suudi yönetiminin hâlihazırda derinleşen Çin ile enerji iş birliğinin daha da pekişmesine neden olacaktır. Çinli petrol şirketi Sinopec'in Suudi Arabistan'ın ulusal petrol şirketi Aramco ile imzaladığı ortak girişim anlaşması Çin ile Suudiler arasındaki enerji iş birliğine çarpıcı bir örnektir.

Çin'in Suudi rafinaj ve petrokimya sektörlerine yönelik büyük ölçekli yatırımları ve artan enerji iş birliği, ABD yönetiminin alarm zillerini çaldırmaktadır. Bir başka deyişle ABD'nin küresel liderliğine ve doların rezerv para statüsüne doğrudan gölge düşürme ihtimali olan Çin'in girişimleri, Riyad ve Pekin arasında güçlenen iş birliği, petrol ticaretinde yuan kullanımının önünü açabilir. Bu durum enerji ticaretinde başat konumda

olan ABD dolarının rolünü sarsarak uluslararası finans sistemi üzerinde ciddi etkiler yaratabilir.

Bu çerçevede Suudi yetkililerin asıl amacı devam etmekte olan "2030 Suudi Vizyonu"nu eksiksiz tamamlamaktır ve bu hedefe ulaşabilmek için istedikleri tek şey bölgedeki tansiyonun düşmesidir. Dolayısıyla İran ile 2024'te diplomatik ilişkilerini başlatan Riyad, Husiler üzerinde de ekonomik baskıyı azaltmıştır. Kendi bölgesinde istikrar ve barış arayan Suudi yönetimi sosyal ve ekonomik dönüşümü gerçekleştirilebilmek için yabancı yatırımcıyı, turisti ve nitelikli yerleşimciyi ülkeye çekmeye çalışmaktadır. Tam da bu nedenden dolayı, ABD ile de arasını iyi tutmak için eskiden beri devam etmekte olan bir bedel ödeme politikasını hâlâ daha sürdürmektedir. Daha iyi bir ifadeyle Trump, eskiden beri süre gelmekte olan ABD müttefikliği karşısında kendisine bir bedel ödenmesi politikasını sürdürmek istemektedir. Sözgelimi Suudi Arabistan'ın ABD'den yüklü silah alımı yapması, Katar'ın Trump'ın gezisi öncesinde ABD'ye 400 milyon dolar değerinde lüks bir Boeing 747-8 jumbo jet hediye etmesi gibi... Geçmişe dönüp baktığımızda, Trump'ın Katar ziyareti sonrasında 2017'de çıkan Körfez krizinin ve 2019 yılında Aramco tesislerinin bomba-

ABD'nin küresel liderliğine ve doların rezerv para statüsüne doğrudan gölge düşürme ihtimali olan Çin'in girişimleri, Riyad ve Pekin arasında güçlenen iş birliği, petrol ticaretinde yuan kullanımının önünü açabilir. Bu durum enerji ticaretinde başat konumda olan ABD dolarının rolünü sarsarak uluslararası finans sistemi üzerinde ciddi etkiler yaratabilir.

lanmasının Körfez ülkelerinin ABD'ye tabi oldukları süreçlerin birer örnekleri olduğunu görebiliriz. Ancak Mayıs 2025'teki Trump'ın ziyareti öncesinde, Vaşington tarafından atılan adımlar, bize hem Ortadoğu'da, Körfez'de hem de Çin-ABD ilişkilerinde zaten var olan tektonik değişimlerin daha da derinleştiğini göstermiştir.

Sözün özeti kabaca 1980'lere kadar, Soğuk Savaş döneminde ABD'nin içinde Türkiye'nin de olduğu ve Körfez ülkelerinin de dâhil olduğu coğrafyada, demokratik ve iktisaden refah içinde olan bir ülke olarak ABD'nin bölge halklarına bir bedel istemeden kaynak, eğitim bursu, silah yardımı vb. dağıttığı süreçler bitmiştir. Trump başkanlığının birinci döneminde tüm kendi müttefiki olarak nitelendiği ülkelere eğer ABD ile birlikte hareket edeceklerse bunun bir karşılığı olduğu mesajını vermiştir. Bu ülkelerin içine Türkiye, Suudi Arabistan ve Katar dâhildir. Diğer bir

deyişle bir tür abonelik sistemi oluşturmaya çalışmıştır. Ancak aradan geçen beş yılda görünen o ki bu abonelik sistemi pek de işe yaramamıştır. Özellikle Gazze meselesinden sonra ABD'nin tüm işlenen cinayetlere rağmen İsrail'in yanında kayıtsız şartsız yer alması, Çin'in önlenemez yükselişi özellikle tarifeler meselesinde geri adım atmayışı ve en önemlisi de Türkiye gibi savunma sanayiindeki önlenemez yükselişiyle Körfez ülkeleri için de cazibe merkezî olan bir bölge ülkesinin varlığı ABD'ye geri adım attırmıştır. Kral gibi iktidara gelen Trump kralların da kaybedebileceğini aklında bulundurarak tüm yumurtaları İsrail sepetine koymanın ABD'ye ne kadar pahalıya mal olduğunu açıkça görmüş Çin'in Ortadoğu'ya yatırımcı olarak bir teknolojik güç ve kültürel bir aktör olarak yayılmasının önünde durabilmek için başta Ankara ve Riyad olmak üzere müttefiklerini geri kazanma ihtiyacını açıkça görmüştür. ■

KUMDA SATRANÇ: TRUMP'IN ORTADOĞU ZİYARETİ VE ÇİN

Murat Öztuna
ORSAM Başkan Danışmanı

Donald Trump'ın 13-16 Mayıs tarihleri arasında Ortadoğu'daki üç ülkeye yapacağı ziyaret, Trump'ın ikinci dönemindeki ilk resmî yurt dışı ziyareti olarak değerlendirilebilir. 26 Nisan'da Papa Francis'in cenaze törenine katılmak üzere Vatikan'a giden Trump, Ukrayna Devlet Başkanı Volodimir Zelenski ile yaklaşık 15 dakika süren kısa bir görüşme gerçekleştirmişti. Ancak bu görüşme planlama dışı gerçekleştiğinden dolayı Ortadoğu ziyareti Trump'ın yeni dönemindeki ilk yurt dışı gezisi olarak öne çıkmaktadır. Uluslararası ilişkilerde devlet başkanının ilk ziyareti her zaman uygulayacağı politikaların

ve dolayısıyla ülkenin stratejik yönünün en üst düzeydeki beyanı olarak kabul edilmiştir. Amerika Birleşik Devletleri (ABD) devlet geleneğinde başkanlar neredeyse her zaman "önce müttefikler" ilkesi doğrultusunda ilk ziyaretlerini gerçekleştirmişlerdir. Barack Obama ilk ziyaretini Kanada'ya yaparken Joe Biden Birleşik Krallık'ı ziyaret etmiştir. Trump ilk döneminde olduğu gibi ikinci döneminde de geleneği bozarak ilk ziyaretini Suudi Arabistan'dan başlayarak Katar ve Birleşik Arap Emirlikleri'ne (BAE) gerçekleştirecektir. İlk döneminde olduğu gibi ikinci döneminde de söyleminin merkezine Çin ile mücadeleyi

ABD bu ziyaret sırasında Çin'in etkisini dengelemek amacıyla ekonomik iş birliğini bir kaldıraç olarak kullanmaya çalışacaktır.

koyan Trump neden ilk yurt dışı ziyaretini Ortadoğu'ya gerçekleştirmektedir? Ayrıca Trump'ın seçildiğinden beri Panama Kanalı ve Grönland ile ilgili çıkışları ile dolaylı olarak ve gümrük tarifeleri ile direkt olarak Çin'i hedef almasına rağmen ilk ziyaretinde Ortadoğu'yu önceliklendirmesi Çin açısından ne ifade etmektedir? Bu sorulara cevap verebilmek için öncelikle bölge ülkelerini ve özellikle de Trump'ın ziyareti bağlamında Körfez'in üç ülkesini bağımsız birer aktör olarak kabul ederek bölgeye panoramik bir bakış gerçekleştirmek gerekmektedir. Bu bağlamda son yıllarda Ortadoğu ülkelerinin ilişkilerini çeşitlendirdikleri ve "doğuya yönel" çabalarını hızlandırdıkları görülmektedir.

Suudi Arabistan, Çin ile kapsamlı bir stratejik ortaklık anlaşması imzalarken BAE, BRICS iş birliği mekanizmasına katılmıştır. Katar ise Dünya Kupası altyapı projesi aracılığıyla Asya ülkeleriyle iş birliğini derinleştirmiştir. ABD bu ziyaret sırasında Çin'in etkisini dengelemek amacıyla ekonomik iş birliğini bir kaldıraç olarak kullanmaya çalışacaktır. Örneğin Trump'ın ikinci dönemine başlaması ile birlikte Suudi Arabistan ABD'ye 600 milyar dolar yatırım yapma sözü verirken gerek Trump'ın açıklamalarında gerekse de bakanlar seviyesindeki ikili görüşmelerde Amerika'nın Su-

udi Arabistan'a silah satışı ve nükleer enerji ortaklıkları dile getirilmiştir. BAE önümüzdeki on yıl içinde yapay zekâ ve yarı iletkenlere odaklanarak ABD'ye 1,4 trilyon dolar yatırım yapmayı planladığını açıklamıştır. Bu gelişmeler paralelinde Trump'ın ziyaretinin gündeminde öncelikle petrol, yatırım anlaşmaları, nükleer programlara ilişkin politikalarındaki olası yeni gelişmeler olacağı söylenebilir. Ziyaret bölgede jeopolitik çalkantıların yaşandığı bir döneme denk gelirken İsrail-Hamas gerilimi, Suriye'nin durumu, İran nükleer görüşmeleri de masadaki konular olacaktır. Aynı zamanda Trump, Çin ile Rusya arasında oluşan Ortadoğu'daki iş birliğini kesintiye uğratmak amacıyla ABD-Rusya ilişkilerinin yumuşatılma olasılığını test etmek için bu ziyareti kullanabilir. Bu perspektiften bakıldığında Trump'ın ikinci döneminin bu ilk yurt dışı ziyareti ABD-Çin ilişkileri bağlamında "ekonomik dönüşüm, stratejik konumlandırma ve büyük güç ilişkileri" olmak üzere üç ayrı başlıkta özetlenebilir.

Trump'ın ilk ziyaretinin ardındaki temel itici güç, dikkatlice tasarlanmış bir dizi **ekonomik dönüşüm** denklemidir. Trump "MAGA" stratejisi bağlamında ülkesine daha fazla yatırım ve üretimi çekmek istemektedir. Bununla birlikte Ortadoğu'nun mevcut enerji kaynaklarının

merkezî olması nedeniyle enerji fiyatlarında ki düşük seyri kontrol altında tutarak ülkesindeki enflasyona yansımalarını engellemeyi de amaçlamaktadır. Ancak Amerika bugüne kadar kendisini küresel sistemin düzenleyici aktörü, değer ve normlarının koruyucusu olan sorumlu bir büyük güç olarak tanımlamaktaydı. Bugün Trump'ın ABD Başkanı olarak gerek rakiplerine gerekse de ortaklarına kullandığı tehditkâr ifadeler Amerika'yı çıkarlarını maksimize etmeye çalışan ofansif bir öngörülemez güce evrilme tehlikesi ile karşı karşıya bırakmıştır. Bu "işlemsel diplomasi (transactional)" anlayışı batı değerleri veyahut Amerikan yüzyılı olarak değerlendirilen günümüz dünya düzeninin temel taşı olarak kabul edilen "Vaşington Mutabakatı'nı" sorguların hâle getirmektedir. Bu durum Trump'ın ABD hegemonyasının altyapısını yeniden inşa ettiği ve ideolojik bloklardan çıkar odaklı ikili ticaret ağlarına geçerek bunu yaptığı şeklinde de değerlendirilebilir.

ABD, ister güç maksimizasyonu peşinde koşan öngörülemez bir güç olarak kabul edilsin isterse de hegemonyasını yeniden tesis ederken çıkarlarını önceleyen bir güç olsun her iki durumda da mevcut ekonomik büyüklüğü ve küresel alanda artan etkisi ile kendisine rakip olarak Çin'i görmektedir. Çin ise ilk durumda küresel sistemde batılı değerleri sorgulayan ve meydan okuyan bir güç olarak değerlendirilirken ikinci durumda ise ikili ilişkiler ve **işlemsel diplomasi** yolu ile ilerlettiği Kuşak Yol Girişimi'ni mevcut sisteme alternatif olarak sunan revizyonist bir güç olarak ortaya çıkmaktadır. Ortadoğu özelinde ise enerji kaynakları ve bu kaynakların getirdiği finansal kabiliyetler, Trump'ın yurt dışı ziyaretleri listesinin zirvesine yerleştirdiği Körfez ülkelerini her iki güç için merkezî konuma yükseltmektedir. Çin'in yukarıda da ifade edildiği gibi bölgesel bir politikadan

ziyade ikili ilişkiler yolu ile ilerlettiği "işlemsel diplomasi" bölgedeki tüm aktörlerle olan ilişkilerinde belli oranda bir esneklik sağlamaktadır. Trump'ın oyunu Çin'in metotları ile oynaması ise Çin'in Trump'ın ilk döneminden hazırlıklı olduğu bir durum olarak değerlendirilebilir. Bu nedenle Trump'ın bölge ile ilgili açıklamalarına ve hamlelerine karşı daha olgun hamlelerle pozisyon belirlemektedir. Örneğin Trump İran ile nükleer görüşmelere tekrar başlanması konusunda sert güç kullanımını pervasızca ifade ederken Çin, Rusya ve İran ile Pekin'de nükleer silahsızlanma üzerine görüşmeler yürütmektedir. Veya Trump'ın uyguladığı gümrük tarifelerine mısilleme yaparken daha kurumsal bir görüntü çizmektedir. Trump'ın Ortadoğu ziyaretinin çıktılara da benzer tepkiler vererek kendi pozisyonunu belirleyeceği öngörülebilir. Aslına bakılırsa Körfez ülkeleri iki büyük gücün giriştiği bu ekonomik savaşta, mevcut hegemon gücün sahip olduğu ileri teknolojiye ortak olarak geleceğe yatırım yaparken revizyonist olarak değerlendirilen yükselen gücün ise mevcut üretim ve teknolojik kapasitesini kendi mevcut gelişimleri için kullanarak iki güç arasındaki denge tahtası rolünü üstlenmektedirler. Bu dengeyi tutabildikleri sürece hem bu güç mücadelesinden en fazla kazanç elde eden ülkeler olacaklar hem de küresel siyasetin merkezinde kendilerine alan açma şansını elde edeceklerdir.

Ekonomik dönüşümde oluşan denge tahtası rolü, bu ülkeleri Trump'ın "**stratejik konumlandırma**" tahtasında ister istemez bir başka noktaya taşımaktadır. Ortadoğu şu anda birden fazla krizin yaşandığı bir dönemden geçmektedir. İsrail-Hamas savaşı henüz tam nihayete ulaşmamıştır ve Gazze'de tam anlamıyla bir insanlık dramı yaşanmaktadır. Kızıldeniz nakliye yolları Husiler tarafından tehdit edilmekte ve İran'ın nükleer progra-

mı da devam etmektedir. Bu üç kriz noktası stratejik bir üçgen oluşturmakta ve Trump'ın ziyaretinin en önemli ayağı olan Suudi Arabistan bu üçgenin merkezinde yer almaktadır. İlk ziyaretini Riyad'a yapan Trump, Ortadoğu politikasının odak noktası olarak Suudi Arabistan'ı seçtiğini gösterirken artık asgari güç yatırımıyla azami stratejik fayda elde etmeyi planladığını açık etmiştir. Ek olarak daha öncesinde ABD'nin, Rusya ve Ukrayna'nın barış görüşmeleri için Suudi Arabistan'ı seçmesi de Suudi Arabistan'ı geleneksel bir enerji tedarikçisinden ziyade küresel stratejik bir arabulucu olarak konumlandığını göstermektedir. Trump'ın yukarıda sayılan sorunların tamamına çözüm üreteceği vaatleri ile iktidara geldiği hatırlandığında, düşündüğü bölgesel mimari Suudi Arabistan'ın finansal kabiliyetleri, İsrail'in askeri teknolojisi ve ABD'nin güvenlik garantilerini içeren bir yapıdan ibaret olduğu söylenebilir. Bu şekilde oluşturulmuş asimetrik stratejik ittifak Ortadoğu'daki güvenlik yapısını tamamen yeniden şekillendirebilecek niteliktedir. Aslına bakılırsa bu şekilde bir stratejik konumlandırma Trump'ın stratejik hâkimiyeti korurken doğrudan askeri varlığını azaltmayı hedefleyen Uluslararası İlişkiler literatüründe "offshore dengeleme" (kıyıda uzak dengeleme) kavramının karşılığıdır. Ancak böyle bir mimari bölgesel olarak bir denge oluşumunu sağlayabilir gibi görünse de Çin'e bölgede etki alanını arttırma fırsatları doğurabilir.

Çin'in ikili ilişkiler üzerinden işlemsel diplomasi tarzı düşünüldüğünde Amerika'nın direkt baskısını hissetmediği bölgede, bölgesel aktörlerle vaka odaklı olarak çıkarları doğrultusunda hareket kabiliyeti kazanmış olacaktır. Ancak böyle şekillenen bir bölgesel yapıda hareket kabiliyeti kazanan Çin,

küresel sistem üzerinde Amerika'nın direkt baskısına maruz kalabilir. Bu da **büyük güç ilişkileri** başlığına ortaya çıkarmaktadır.

Trump bir yandan bölgesel mimarilerle bir yandan da Amerika'nın iç sorunları ile birlikte ekonomisinin duraklamasını önlemekle uğraşırken küresel sistem üzerinde rakip olarak gördüğü Çin ile ya topyekün çatışmayı ya da sınırlı rekabeti seçmek durumundadır. Trump'ın bir yandan Çin'e tehditler savururken bir yandan da pazarlık masası kurma isteği açıkça ikincisini tercih ettiğini göstermektedir. Bu da Amerika'nın ekonomik öncelik stratejisini benimseyeceği anlamına gelmektedir. Ancak Dünya tek bir süper gücün ve diğer ülkelerin ona göre konumlandığı bir yapıdan, Çin'in yükselişi ile birlikte iki süper güç ve birçok bölgesel kutuptan oluşan daha karmaşık bir yapıya dönüşmektedir. Amerika'nın stratejik odağı ise bölgesel çatışmalarla büyük güç rekabeti arasında bir sıkışmışlık yaşıyor gibi görünmektedir. Bu stratejik tereddüt küresel sistem üzerinde Çin'e daha fazla alan açılmasını sağlayabilir. Trump'ın Asya-Pasifik'e odaklanmak yerine ilk ziyaretini Ortadoğu'ya yaparak verdiği mesaj Çin ile ekonomik düzeyde rekabete devam edeceği şeklinde değerlendirilebilir. Ancak jeopolitik stratejilerinde, enerji ve geleneksel nüfuz alanlarına farklı yöntemler ile (offshore dengeleme ve işlemsel diplomasi) odaklanacağına işaret etmektedir. Önümüzdeki dört yıl boyunca ABD diplomasisinin belirgin bir "işlemsel" karaktere bürüneceği ve ideolojik faktörlerin yerini katı çıkarılara bırakacağı görülmektedir. Bu da Trump'ın offshore dengeleme yolu ile oluşturmaya çalıştığı mimarinin açık denizlerde çıkan fırtınalar durumunda hangi kıyıya doğru sürükleneceğine dair soruları cevapsız bırakmaktadır. ■

TRUMP'IN SUUDİ ARABİSTAN VE BAE ZİYARETLERİNDEN BEKLENTİLER

Gökhan Ereli

Dr., ORSAM Körfez Çalışmaları Koordinatörü

Donald Trump'ın ikinci başkanlık döneminin ilk yurt dışı çalışma ziyareti, ilk dönemde olduğu gibi yine Suudi Arabistan'a gerçekleştirilecek. Trump bu dönem, Suudi Arabistan ile birlikte Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) ve Katar'ı da ziyaret ederek bir Körfez turu gerçekleştirmektedir. Bu ziyaret Trump'ın hem ilk Ortadoğu hem de ilk Körfez ülkelerini ziyareti olması hasebiyle kritik önemdedir. Suudi Arabistan ve BAE, Trump'ın ilk döneminde ABD'nin Ortadoğu'daki en büyük siyasi, ekonomik ve askerî ortaklarından bazılarını temsil etmişlerdi. 2017-2021 döneminden bu yana 2025 yılına geldiğimizde Trump'ın ikinci başkanlık döne-

mi ilkinden daha farklıyken ziyaret ettiği Körfez bölgesi de 2017 yılına oranla ciddi oranda değişim gösterdi.

Trump'ın Suudi Arabistan'ı ilk yurt dışı ziyaret noktası olarak seçmesinin nedenlerinden biri ABD dış politikasındaki genel ekonomik korumacılık, ABD üretim sektörünün canlandırılması ve ABD'nin ticari/ekonomik/yatırım ilişkilerinin geliştirilmesi ile ilgilidir. Trump'ın ilk yurt dışı ziyareti Suudi Arabistan'a gerçekleştirmesinden önce ilk yabancı bir liderle telefon görüşmesi yine Suudi Veliht Prens ve Başbakan Muhammed bin Selman ile olmuştu. Burada Muhammed bin Selman'ın ABD'ye önümüzdeki 4 yıl içe-

Trump'ın
ziyaretinin,
ABD-İran
müzakerelerinin
dördüncü turunun
11 Mayıs Pazar
günü Umman'da
gerçekleştirildiği
ve Trump ile
İsrail Başbakanı
Binyamin
Netanyahu'nun
ilişkilerinin gerildiği
bir döneme denk
gelmesi, Suudi
Arabistan açısından
değerlendirilmek
istenebilecek
stratejik bir
fırsat olarak öne
çıkılmaktadır.

risinde 600 milyar doları bulan yatırım sözü vermesi aslında Trump'ın Körfez ziyaretinin ilk nedenini açıklamaktadır. Öyle ki Körfez ekonomi politiğinde varolan büyük rekabetlerden birisi olan Suudi-BAE jeoekonomik rekabetinin bir sonucu olarak BAE de daha sonra ABD'ye giden Ulusal Güvenlik Danışmanı Tahnun bin Zayid'in ziyaretinde, 10 yıl içerisinde 1.4 trilyon dolarlık yatırım sözü vermişti. Aslına bakılırsa Suudi Arabistan ve BAE'nin ABD dış politikası açısından önemi Trump döneminde başlamadı. 1970'lerden ve özellikle 1980-1990'lardan itibaren güvenlik ortaklığı çerçevesinde Körfez ülkeleri ile ilişkiler Vaşington'un dış politikasının önemli bir ayağını oluşturmıştı. Suudi Arabistan ile Soğuk Savaş ikliminde başlayan "petrol karşılığı güvenlik/güvenlik karşılığı petrol" anlayışı kısa sürede BAE ile geliştirilen siyasi, savunma ve ekonomik ortaklık ile Körfez'e yayılmıştı.

Günümüzde ise Körfez ülkelerinin sadece birer güvenlik-tüketici aktör olarak görülme-yi reddettikleri ve bunun yerine küresel ekonomide ve teknoloji-fınans sektörlerinde kritik aktörler olarak görülme-yeye yönelik yatırımlar yaptıkları ifade edilmelidir. ABD, tüm bu çok kutupluluk söylemlerine rağmen Riyad ve Abu Dabi gibi Körfez başkentleri için hâlen

merkezî bir ortak olarak görülme-yeye devam etmektedir. Tabii bu çerçevede Riyad ve Abu Dabi tarafından Vaşington ile kurulan yakın iş birliği, bölgenin daha geniş ve çok taraflı ilişkiler kurmasına engel olarak görülmemektedir. Hem Riyad hem de Abu Dabi, ABD ile ortaklıklarını ve diğer büyük güçlerle çeşitlendirdikleri ilişkilerini, küresel düzenin kurallarını etkilemek amacıyla kullanmak istemektedirler.

ABD VE SUUDİ ARABİSTAN

Trump'ın Suudi Arabistan'a gerçekleştirdiği ziyaret her şeyden önce ABD-Suudi Arabistan ilişkilerinin tekrardan stratejik olarak üst seviyede değerlendirildiğini göstermektedir. Trump dönemi, geleneksel anlamda düşünüldüğünde ABD dış politikasında "değerler temelli" yaklaşımların ikincil planda kaldığı; bunun yerine lider diplomasisinin yürütüldüğü, tek taraflılığın (*unilateralism*) hâkim olduğu ve karşılıklı çıkarlara dayalı ilişkilerin esas alındığı bir dönem olarak öne çıkmaktadır. Bu çerçevede Önceki ABD Başkanı Joe Biden'ın (2021-2025) Temmuz 2022'de Cidde'deki al-Salam Sarayı'nda Muhammed bin Selman ile gerçekleştirdiği görüşmenin, ikili ilişkilerdeki soğukluğu temsil ettiği hatırlanacak olursa;

Trump'ın Riyad'a olası ziyareti, hem zamanlaması hem de iki lider arasındaki sıcak ilişkiler göz önünde bulundurulduğunda, ABD-Suudi Arabistan ilişkilerini yeniden stratejik bir düzeye taşıma potansiyeli taşımaktadır.

Trump'ın ziyaretinin, ABD-İran müzakerelerinin dördüncü turunun 11 Mayıs Pazar günü Umman'da gerçekleştirildiği ve Trump ile İsrail Başbakanı Binyamin Netanyahu'nun ilişkilerinin gerildiği bir döneme denk gelmesi, Suudi Arabistan açısından değerlendirilmek istenebilecek stratejik bir fırsat olarak öne çıkmaktadır. Bu ziyaret, Riyad'ın hem Vaşington ile siyasi ilişkilerini geliştirmek için hem de Tahran'a karşı pozisyonun netleştirilmesi açısından Riyad'a bir jeopolitik manevra alanı sağlamaktadır. Trump ve Netanyahu arasındaki gerginliğin olduğu bir ortamda Riyad, Vaşington'un bölgesel stratejisinde daha merkezî bir rol oynama fırsatı bulabilir. Hâlihazırda güvenlik boyutunda 2017 yılındaki 110 milyar dolarlık askerî teçhizat tedariği anlaşması ABD-Suudi Arabistan güvenlik ilişkilerinin boyutunu ifade etmektedir. Nitekim mayıs ayının ilk günlerinde ve Trump'ın ziyaretinden önce ABD Dışişleri Bakanlığı, Suudi Arabistan'a 3,5 milyar dolar değerinde orta menzilli hava-hava füzesi ve lojistik desteğinin sağlanmasına onay vermişti. Bu da ziyaretin hemen öncesinde gündeme gelmesi ile iki ülke arasındaki stratejik ve güvenlik iş birliğini derinleştirme amacı göstermektedir.

Ekonomi-politik cephesinde ise beklenen yatırımların gerçekleşmesi çok kısa zamanda mümkün olmayabilir. Muhammed bin Selman'ın 600 milyar dolarlık yatırım sözü Trump tarafından 1 trilyon dolar olarak lanse edilmiş ve Suudi Arabistan'ın bu rakamı onaylayacağı ifade edilmişti. Fakat Trump yönetiminin göreve gelmesinden bu

yana petrol fiyatlarında neredeyse 20 dolara varan düşüş, Suudi Arabistan'ın 2025 yılının ilk çeyreğinde 15,65 milyar dolar bütçe açığı vermesini beraberinde getirmişti. 2024 yılının aynı dönemindeki 3,3 milyar dolar bütçe açığı hesaba katılırsa Suudi Arabistan'ın bahsedilen miktarlarda yatırımları gerçekleştirmesi zaman alabilir. Son tahlilde, Suudi Arabistan'ın ABD'den yatırım ve teknoloji transferi talep ettiği, ABD'nin de Suudi Arabistan'dan büyük ölçekli yatırımlar beklediği bir durum arasındaki uyumsuzluk, iki ülke ilişkilerinin geleceğini belirleyecektir.

ABD VE BİRLEŞİK ARAP EMİRLİKLERİ

Trump yönetiminin ilk döneminde, (2017-2021) Vaşington'un en kritik Ortadoğu ortaklarından birisi BAE idi. Gerek bölgesel siyasette ABD ile politikaların uyuşması gerekse ikili ilişkilerdeki karşılıklı yatırımlar ABD-BAE ilişkilerinin Trump'ın ikinci döneminde yüksek bir noktadan devam edeceğini göstermişti. İki ülke arası ilişkiler son yıllarda stratejik ve çok boyutlu bir ortaklığa dönüşmüştü. Siyasi açılardan İran karşıtı cephede birleşme, savunma ve güvenlik iş birliği ve teknoloji yatırımları ile temellenen ilişki, bu ziyaret ile birlikte hem ikili hem de bölgesel siyasetin bir parçası olarak derinleşecektir.

Trump yönetiminin ilk döneminde F-35 savaş uçakları için ciddi istek gösteren fakat bu süreci durduran BAE daha sonra ABD ile güvenlik ilişkilerini konsolide etmişti. Savunma ve güvenlik ilişkileri çerçevesinde ABD, Biden döneminde 2021 yılında BAE'yi "başlıca savunma ortağı" olarak tanımış ve bu statü ile iki ülke arasında daha güçlü ve yakın askerî iş birliğinin kapısı aralanmıştı. Aynı zamanda BAE'nin son dönemde bölgesel

krizlerde arabulucu rolü oynaması, ABD açısından BAE'nin önemini artırmaktadır. BAE, birden çok kez ABD ve Rusya, Ukrayna ve Rusya arasında esir takası görüşmeleri yürütmüş, Trump'ın müzakerelere dair mektubunu İran Dinî Lideri Ali Hamaney'e iletmış ve yine Gazze'de savaş sonrası yönetimin nasıl olacağı hususunda ABD ve İsrail ile görüşmeler gerçekleştirmiştir. Bütün bunlar BAE'nin ABD nezdinde önemini artıran gelişmelerdir.

Aynı zamanda ekonomi politik açısından Trump'ın BAE ziyareti ekonomik ilişkilerin derinleştirilmesini simgelediği için önemli bir kavşak noktasını temsil edecektir. BAE, ABD'ye 1,4 trilyon dolar yatırım yapacağını geçtiğimiz haftalarda duyurmuştu. Bu minvalde yapay zekâ, yarı iletkenler, enerji ve diğer ilgili stratejik sektörlerdeki yatırımların detaylarının ortaya çıkması beklenebilir. Bu süreçte ABD'nin, müttefik ülkelerden gelecek yatırımları hızlandırmak amacıyla bir "hızlı takip" (fast track) sistemi oluşturduğu ifade edilmektedir. Söz konusu sistem, yabancı yatırımların ulusal güvenliği gözeterek daha hızlı ve etkin biçimde değerlendirilmesini hedeflemektedir. Nitekim Trump'ın ziyareti ile Körfez'de düzenlenecek yatırım forumuna BlackRock, Palantir, Citigroup, IBM, Qualcomm, Alphabet ve Franklin Templeton gibi şirketlerin icra kurulu başkanlarının katılımlarının beklenmesi, Trump'ın ziyaretinin

ekonomi politik boyutunu ortaya koymaktadır.

ABD-KÖRFEZ İLİŞKİLERİNİN KONSOLIDASYONU

Trump'ın Körfez'deki ziyareti, yalnızca diplomatik bir temasın ötesine geçerek bölgesel ve küresel düzeyde stratejik bir yeniden konumlanma sürecinin parçası olacaktır. ABD ve Körfez ülkeleri, bölgedeki çatışma konularında birlikte hareket etme iradelerini sürdürecektir karşılıklı olarak birbirlerini kritik aktörler olarak görmeye devam edeceklerdir. Bu ortaklık, sadece güvenlik alanında değil aynı zamanda ekonomik ve finansal iş birliğiyle de pekiştirilecektir.

Özellikle Suudi Arabistan ve BAE'nin toplamda ABD'ye neredeyse 2,4 trilyon dolarlık yardım taahhütleri, bu iş birliğinin somut göstergeleridir. Ancak Suudi Arabistan'ın artan bütçe açığı gibi ekonomik zorlukları, bu taahhütlerin gerçekleşme kapasitesini sorgulatmaktadır. Dolayısıyla Trump'ın bu ziyaret sırasında Körfez ülkelerinden beklediği yatırımların ne ölçüde karşılık bulacağı, iki taraf arasındaki ilişkilerin geleceğini belirleyecek başlıca faktörlerden biri olacaktır. Bu bağlamda söz konusu ziyaret yalnızca mevcut ilişkilerin teyit edilmesiyle sınırlı kalmayıp aynı zamanda gelecekteki iş birliği alanlarının şekillendirilmesi açısından da kritik bir öneme sahiptir. ■

TRUMP 2.0'DA KATAR-ABD İLİŞKİLERİ: KUTUPLAŞMADAN STRATEJİK UYUMA

Mustafa Yetim

Doç. Dr., Eskişehir Osmangazi Üniversitesi

Amerika Birleşik Devletleri (ABD) Başkanı Donald Trump'ın 13-16 Mayıs 2025'te ilk resmî Ortadoğu ziyaretinde yer alan ülkelerden birisi de Katar olacaktır. 2017'de başlayan ilk iktidar döneminde Donald Trump yönetimi, Körfez bölgesinde derin bir bloklaşma ile karşı karşıya kalmış; bu süreçte Trump'ın zaman zaman benzer örneklerine farklı olaylarda da rastlanan "hesapsız" ve yeterince öngörülemez tutumu sonucunda Suudi Arabistan ve Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) ekseninde şekillenen söylem ve eylemleri benimsediği görülmüştür. Bunun sonucunda Katar-ABD ilişkileri Trump'ın Katar karşıtı söylemi ve BAE-Suudi

Arabistan öncülüğündeki kapsamlı ambargo sürecine koşulsuz destek vermesi ile tarihindeki en ağır krizle karşı karşıya kalmıştır. Bu ilk şok gelişmenin ardından yine farklı örneklerde şahit olduğumuz üzere Trump, önceki tutumunu farklılaştırarak Körfez içerisindeki bloklaşmada daha dengeli bir yöne evrilerek Katar ile ilişkileri düzeltme yoluna gitmiştir. Bu şekilde bir kısa arka plana sahip olan Trump dönemindeki Katar-ABD ilişkilerinin Trump'ın ikinci döneminde ise çok daha farklı bir zeminde yürütüldüğü belirtilmelidir.

2018 itibarıyla bir önceki sene yaşanan sarsıntının ardından ilişkilerin onarılması süreciyle birlikte Katar, ABD'nin bölgedeki en

Trump yönetimi 20 Ocak 2025'ten itibaren görevi devraldıktan sonra Katar ile oluşan olumlu ve güçlü ortaklığı sürdürmüş ve önceki dönem "terörizm finansmanı" gibi suçlamalar yönelttiği Katar yönetimini, çeşitli alanlarda barışın ve istikrarın sağlanması için çaba gösteren aktörler arasında tanımlamıştır.

büyük askeri üssüne ev sahipliği yapmıştır. Afganistan, Suriye, Yemen ve Filistin gibi meselelerde genel olarak Batı'nın özelde ise ABD'nin çıkarlarına yarar sağlayabilecek bir dış politika tutumu benimseyen Doğu yönetimi arasında ortak bir anlayış yeniden inşa edilmiştir. Sonraki Joe Biden döneminde ise el-Ula anlaşması ile giderilen Körfez'deki bloklaşma durumu ABD açısından da taraf olma zorluğunu ortadan kaldırmıştır. Tüm bu gelişmelerin üzerine 7 Ekim 2023'te Gazze işgalinin başlaması, İsrail ile İran öncülüğündeki blokların yoğun çatışma sürecine girmesi, Afganistan'da Taliban yönetiminin uluslararası alan ile ilişkilerinin sürdürülmesi ve küresel ölçekte Ukrayna işgalinin yoğunlaşması Katar'ın ABD stratejisindeki önemini daha da güçlendirmiş ve bu durum ABD'nin 2022'de Katar'ı "NATO dışı müttefik" statüsüne taşımasını sağlamıştır. Dolayısıyla Trump'ın ikinci döneminde Körfez'deki denklem, Ortadoğu'daki zemin ve küresel alandaki dinamikler oldukça farklılaşmış ve lider diplomasisine önem veren Trump ile Katar lideri Temim bin Hamed el-Sani arasında da güçlü temas oluşmuştur. Öyle ki Trump ABD Başkanı seçilmeden önce dahi iki lider Eylül 2024'te ABD'de görüşme gerçekleştirmiş ve oldukça olumlu mesajlar verilmiştir.

Trump yönetimi 20 Ocak 2025'ten itibaren görevi devraldıktan sonra Katar ile oluşan olumlu ve güçlü ortaklığı sürdürmüş ve önceki dönem "terörizm finansmanı" gibi suçlamalar yönelttiği Katar yönetimini, çeşitli alanlarda barışın ve istikrarın sağlanması için çaba gösteren aktörler arasında tanımlamıştır. Bu durum Trump'ın ilk Ortadoğu ziyaretindeki değişimine yansımış ilk dönemin aksine Trump, 13-16 Mayıs tarihlerindeki Körfez turuna BAE ile Suudi Arabistan'ın yanı sıra Katar'ı da dâhil etmiştir. İki ülke arasında oldukça önemli başlıklar söz konusu olmakla birlikte listenin başında İsrail'in Gazze'de devam eden işgali ve bölgede oluşan insani trajedi bulunmaktadır. ABD'de bazı İsrail yanlısı kesimlerin ve aktörlerin Katar'a yönelik tepkilerine rağmen İsrail ile çatışma hâlinde olan Hamas ile güçlü ilişkileri bulunan ve esir takası başta olmak üzere bu işgalin sonlandırılmasında Mısır ile birlikte etkin bir arabuluculuk rolü üstlenen Katar'a yönelik Trump yönetimi bu süreçte olumlu yaklaşımını muhafaza etmiştir. İsrail hükûmeti tarafından Katar ile Hamas arasındaki temaslara ve güçlü bağlara yönelik yapılan tüm sert eleştirilere rağmen bu noktada Ortadoğu'da çatışmaların sonlandırılması hedefini taşıyan ve açıkçası Binyamin Netanyahu hükûmetinin işgal

sürecinden rahatsızlığı çeşitli şekillerde yansıyan Trump yönetiminin verdiği mesajlarda, Hamas'ı ikna etme ve barış sürecine yönlendirme konusunda Doha yönetimine güçlü destek verdiği söylenebilir.

İki aktör arasındaki ikinci önemli başlığı ise bölgenin bir diğer sorun alanı İran ile ABD arasındaki ilişkiler oluşturmaktadır. Dolayısıyla Katar yönetiminin genel olarak Batı ve özel olarak ABD'nin sorun alanlarında ekonomik, siyasi ve askerî maliyetleri giderme ve sorunları diplomatik yollarla çözme gibi bir konum üstlendiği ifade edilebilir. Bu anlamda adeta hassas çeşitli denklemlerde "köprü" vazifesi gören ve tarafların güvenini kazanan Doha yönetiminin, aslında temel merkezinin Batı ile ABD olduğu ve bu çerçevede de ABD ile sorunlu aktörleri çatışma iklimi oluşmadan inşa ettiği güçlü ve çok boyutlu temaslarla sisteme dâhil etme hedefi benimsediği söylenebilir. İran ile ABD arasında arabulucu olma hedefini daha önce de paylaşan Katar yönetiminin, 7 Ekim sonrasında daha komplike bir zemine sürüklenen İran ile ABD arasındaki gerginliklerin olası askerî kutuplaşmaya evrilmesini önleme amacı ile burada da Trump yönetimi tarafından kritik olarak değerlendirildikleri belirtilebilir. Daha önce esir takası karşılığın-

da İran'ın dondurulan fonlarının serbest bırakılması şeklinde İran-ABD anlaşmasına zemin hazırlayan Doha yönetiminin şu anda Umman daha fazla ön plana çıkmasına rağmen İran ve ABD ile İran destekli gruplar arasında benzer süreçleri güçlendirebileceği öngörülebilir. İran ile Körfez'de en güçlü ilişkilere sahip olan aktörlerin başında yer alan ve bu nedenle açıkçası İsrail ile İsrail'i destekleyen ABD'deki gruplarca Hamas meselesindeki benzer şekilde yoğun eleştiri alan Katar yönetiminin yine de izlediği politikaların ABD'nin küresel-bölgesel çıkarlarına uyumlu olduğu konusunda Trump'ı ikna ettiği söylenebilir.

İki ülke arasındaki diğer önemli başlık ise ABD ile Taliban arasındaki uzun dönemli görüşmelere ev sahipliği yapan Doha yönetiminin, ABD işgalinin Afganistan'da 2021'de sonlanmasının ardından Taliban yönetimini uluslararası sisteme entegre etme çabası ve burada 1996-2001'deki Birinci Taliban dönemi sorunlarının yeniden tezahür etmesinin önüne geçilmesidir. Bu çerçevede Afganistan'ın terörle ilişkilendirilmesinin engellenmesi ve ABD ile Batı'ya yönelik tehdit oluşumlarının önüne geçilmesi gibi siyasi çıkarların yanı sıra, Taliban yönetiminin Batı tarafından kabul edilebilir bir düzleme çekilme-

ABD'nin müttefiki olan Pakistan sınırında konumlanan, İran'ı dengeleme potansiyeli taşıyan ve Orta Asya denkleminde stratejik geçiş noktalarında yer alan Afganistan'da, istikrarlı ve uluslararası normları benimseyebilen bir Taliban yönetiminin tesis edilmesi, Doha'nın öncelikli faaliyet alanlarından biri olarak değerlendirilebilir.

si, Doha yönetiminin temel hedefleri arasında yer almakta ve Batı ile ABD tarafından da desteklenen bir siyasi yaklaşımı yansıtmaktadır. ABD'nin müttefiki olan Pakistan sınırında konumlanan, İran'ı dengeleme potansiyeli taşıyan ve Orta Asya denklemi stratejik geçiş noktalarında yer alan Afganistan'da, istikrarlı ve uluslararası normları benimseyebilen bir Taliban yönetiminin tesis edilmesi, Doha'nın öncelikli faaliyet alanlarından biri olarak değerlendirilebilir. Bu çerçevede Taliban yönetimi ile oldukça karmaşık ve güçlü ilişkileri bulunan Doha yönetiminin yine bu sorun alanında da Trump yönetimi ile eşgüdümlü hareket alanı olduğu anlaşılmaktadır.

Suriye'de şekillenen yeni denklem çerçevesinde yeniden imar süreci, devlet kurumlarının yeniden inşası ve Batı yaptırımlarının kaldırılması gibi temel başlıklarda Katar'ın etkin bir rol üstlendiği görülmektedir. Bu bağlamda Katar, ABD ile yeni rejim arasında çeşitli temasların sağlanmasında da önemli bir aracı aktör olarak öne çıkmaktadır. Körfez'in yeni Suriye yönetimine olumlu yaklaşması ve Batılı bazı başkentlerin hâlihazırda yeni Suriye yönetimini entegre yönünde siyaset belirlemesi Vaşington'un da yaklaşımında yine İsrail tarafından gelen tüm itirazlara rağmen

bu sürece belirli oranda olumlu yaklaştığını doğrulamaktadır. Dolayısıyla Türkiye ve diğer aktörlerin yanı sıra Suriye gibi sorunlu bir alanda da Trump yönetiminin Katar'ın rolünden beklentileri olacağı ve yeni ziyarette bunların gündeme geleceği anlaşılabılır.

Sonuç olarak Temim bin Hamed ile Trump yönetimi arasındaki görüşmenin ağırlıklı olarak Ortadoğu'daki sorunlar ve özellikle Filistin meselesi bağlamında şekillenmesi beklenmektedir. Bunun yanı sıra Katar'ın Ukrayna işgalinin sonlandırılması sürecindeki rolü, Rusya'nın enerji alanındaki etkisinin sınırlandırılmasından sonra Katar'ın LNG yöntemi ile Batı'ya stratejik tedarikçi olması durumu, Doha yönetiminin ABD'ye yapacağı ekonomik yatırımlar ile ABD'den tedarik edeceği olası askerî/savunma ürünleri ile el-Udeyde üssüne ilişkin bazı temasların yapılabileceği ve mesajların verileceği belirtilebilir. Oldukça olumlu bir iklimde geçmesi düşünülen Temim bin Hamed ile Trump arasındaki görüşmenin ABD lideri tarafından bu ülkeye yapılan ilk ziyaret olduğunu düşünürsek Katar'ın bölgesel çatışmaların sonlandırılması, Batı ittifakındaki stratejik rolü ile küresel insani-kalkınma diplomasisindeki rolüne de ziyarette yer verilebileceği öngörülebilir. ■

TRUMP'IN KÖRFEZ ZİYARETİNİN ABD-İRAN MÜZAKERELERİ AÇISINDAN ANLAMI

Mustafa Caner
Dr., Sakarya Üniversitesi

Donald Trump'ın gerek ilk gerekse şu anki ikinci başkanlık döneminde dış politika gündeminin en önemli maddelerinden biri İran olmuştur. Trump, ilk görev süresinde Amerika Birleşik Devletleri'ni (ABD) İran ile yapılan nükleer anlaşmadan (JCPOA) tek taraflı olarak çekmiş; ardından Tahran'a yönelik yaptırımları yeniden ve sert bir şekilde uygulamaya koymuştur. Bu yaklaşım yalnızca Barack Obama döneminin dış politika mirasına karşı yürütülen bir mücadele biçimi değil aynı zamanda Trump'ın Ortadoğu'ya ilişkin vizyonunun temel bir unsuru olarak şekillenmiştir. "Maksimum baskı" stratejisi, doğrudan ve dolaylı müdahale yöntemlerini de içerecek şekilde kapsamlı

bir politika çerçevesi sunmuş ve ABD'nin bölgedeki tutumunu yeniden tanımlayan bir paradigma hâlini almıştır. Trump, hiçbir zaman İran'a müzakere kapısını kapatmadı. Ancak ilk dönemki ekibinin İran karşıtı tutumu ve uluslararası konjonktür kadar İran'ın siyasi ikliminin de etkisiyle bir müzakere süreci başlamadı. Joe Biden dönemi de iki tarafın top çevirmesiyle geçince zaten gözler Trump'ın ikinci dönemine çevrilmeye başlamıştı.

İkinci dönemine başlar başlamaz Trump, İran'a mesajlar göndermeye başladı. Yeni bir anlaşma istediğini açıkça dile getirdi. Kendine has üslubu ve yöntemiyle İran'a karşı za-

Trump'ın müzakere sürecini yürütürken dikkate alması gereken, son derece hassas ve çok boyutlu dengeler söz konusudur.

man zaman tehditvari yaklaşımlar sergilese de bunun bir müzakere taktiği olduğu çok geçmeden anlaşıldı. İran tarafı da bu düzleme uyum sağladı. Trump'ın Ortadoğu Özel Temsilcisi Steve Witkoff, İran ile müzakere sürecinin yürütücüsü olarak çalışmaktadır. Bugüne kadar 4 tur müzakere gerçekleşmiştir. İki tarafın açıklamaları da her tur sonrasında anlaşmaya ve uzlaşmaya yaklaşıldığını göstermektedir. Taraflar süreci ayakta tutmaya özen göstermekle birlikte iki tarafın da bu süreçte istekli oldukları açık ve nettir. Ancak elbette iki tarafın da daha geniş bir bağlamda birçok değişkeni göz önünde bulundurması gerekmektedir.

Trump'ın müzakere sürecini yürütürken dikkate alması gereken, son derece hassas ve çok boyutlu dengeler söz konusudur. Bu bağlamda, özellikle kendi yönetimi içerisindeki İsrail yanlısı isimlerin ve Siyonist lobiyle yakın ilişkileri bulunan aktörlerin süreci sabote etmeye yönelik çabaları öne çıkmaktadır. İsrail, uzun süredir İran'a yönelik doğrudan bir askeri müdahale seçeneğini savunmakta ve ABD'yi bu yönde adım atmaya ikna etmeye çalışmaktadır. Trump yönetimi içinde zaman zaman müzakere sürecinin doğasıyla bağdaşmayan sert ve çatışmacı İran

karşısı açıklamaların yapılması, büyük ölçüde İsrail'in bu yöndeki etkisini ve baskısını yansıtmaktadır.

Bölgesel jeopolitikten bağımsız olarak İran müzakerelelerini değerlendirmek mümkün değildir. Bu noktada Körfez'in bir değişken olarak denkleme dâhil olduğunu görmekteyiz. İsrail'in İran'a karşı ABD'yi askeri müdahaleye zorlaması ya da İran ile genel bir askeri çatışma ihtimali, Körfez ülkelerinin de karşı ve tedirgin oldukları bir seçenektir. Geçtiğimiz yıl yaşanan İsrail-İran çatışması, yine bu ülkeleri oldukça tedirgin etmişti. Körfez ülkeleri, 7 Ekim sonrası gerginliğin azaltılması ve İran'ın dâhil olduğu bir bölgesel savaş seçeneğine karşı yoğun bir diplomasiyi devreye sokmuşlardı. Trump'ın İran ile başlattığı diyalog süreci yine Körfez ülkelerinden destek görmüştür. Trump'ın İran'ın dinî lideri Ali Hamaney'e gönderdiği mektup Birleşik Arap Emirlikleri Devlet Başkanı'nın Diplomatik Danışmanı Enver Gargaş aracılığıyla iletilmişti. Müzakerelere ise Umman arabuluculuk yapmaktadır. Trump'ın ilk başkanlık dönemindeki İran karşısı hava artık Körfez'de mevcut değildir. Suudi Arabistan ile İran arasında gerçekleştirilen diplomatik normalleşme süreci, taraflar arasındaki uzun süreli gerilimi sona erdirmiştir.

Trump'ın bölge ziyareti, mutlaka İran müzakereleri dosyasının da Körfez ile koordinasyonunu içerecektir. Körfez, İran ile diplomatik angajmanı desteklemektedir. Hatta Suudi Arabistan'ın da nükleer müzakerelere katkıda bulunması ihtimali zaman zaman dile getirilmişti. Bu bağlamda Körfez'in sürece katkıları ve Körfez İşbirliği Konseyi ülkelerinin nasıl pozisyon alacakları da Trump ile konuşulacaktır. Nükleer müzakerelerden çıkacak sonucun İran-Körfez ilişkilerine yansımaları kaçınılmazdır. İstikrar ve güvenlik arayışındaki Körfez'in, İran-ABD anlaşmasından kazançlı çıkacağı bir çerçeveyi Trump'a iletmesi muhakkaktır. İsrail saldırılarına karşı dengeleyici bir unsur olarak İran ile anlaşma, Körfez'in güvenlik ihtiyacını da bir nebze karşılayacak ve bölgesel istikrara katkıda bulunacaktır. Elbette Trump da bu süreçte Körfez'den nasıl katkı beklediğini ileticek ve sürece destek bekleyecektir.

Diğer taraftan uzun zamandır nükleer teknoloji alanında oyuna dâhil olmak isteyen Körfez ülkelerinin, İran ile yapılacak anlaşma sonrasında bu taleplerinin önünün açılması ihtimali de bulunmaktadır. Trump'ın İran'ın barışçıl nükleer faaliyetlerine karşı olmadığını açıklaması, Körfez ülkelerinin de benzer bir çerçevede nükleer faali-

yetlerde bulunmasının yolunu açacaktır. Elbette bu da İsrail'in karşı olduğu bir seçenektir. İsrail, bölgede nükleer güce sahip başka bir aktörü reddetmektedir. Ancak bölgesel dengeler, İsrail'in istisnai pozisyonunun altını oyan bir doğrultuda akışa geçmiş durumdadır.

Trump'ın, Netanyahu'dan memnun olmadığı artık bir sır olmaktan çıktı. Filistin meselesi çözülmeden bölgede dengeler yerli yerine oturmayacak. Netanyahu'yu bypass ederek Gazze'de ateşkes ve barış sürecini devreye sokan Trump yine İsrail'i dışarıda bırakarak İran meselesinde de diplomatik çözümleri önceliklecektir. Ayrıca Suriye'de de yaptırımların kaldırılması ve istikrarlı bir yapının oluşturulması doğrultusunda adımlar atmaya hazırlanmaktadır. Dolayısıyla yeni bir Ortadoğu jeopolitiği şekillenmektedir. Trump'ın Körfez turu bu süreçte önemli bir kavşak noktasıdır.

Diğer taraftan Trump, Körfez ziyareti öncesi İran tarafını şok eden bir açıklamada bulundu. İranlıların Halic-i Fars (Fars Körfezi) olarak isimlendirdikleri, İngilizce belgelerde de Persian Gulf (Fars Körfezi) olarak geçen Basra Körfezi'ne Arabian Gulf (Arap Körfezi) diyeceğini ilan etti. Söz konusu açıklama, İranlıların milliyetçi duygularını harekete geçirmiştir. 1979 Devrimi sonrasında ülkeyi terk

İran'a açık
çek verme
görüntüsünden
kaçınmak
hem Trump'ın
ABD içindeki
muavazalarını
susturmak
ve kaygılı
destekçilerini
teskin etmek
hem de Körfez'i
İran karşısında
önemsediğini
gösteren bir jesttir.

edenlerin İran milliyetçiliğini tamamen terk etmedikleri bilinmektedir. Amerika Birleşik Devletleri'nde yaşayan ve bazı tahminlere göre sayıları 600 ila 700 bin arasında değişen İran diasporası da dâhil olmak üzere, Trump'a yönelik sert tepkiler dile getirilmiştir. Dışişleri Bakanı Abbas Arakçi de uzun bir X gönderisi paylaşarak Fars Körfezi isimlendirmesinin tarihsel olarak yerleşik bir isimlendirme olduğunu ve Arap Körfezi ismini kullanmanın "siyasi ve düşmanca amaçlarla yüklü" olduğunu yazdı.

Yine de Trump'ın bu hamlesi Körfez'i İran karşısında rahatlatmaya matuf bir retorik hamle gibi görünmektedir. İran'a açık çek verme görüntüsünden kaçınmak hem Trump'ın ABD içindeki muarızlarını susturmak ve kaygılı destekçilerini teskin etmek hem de Körfez'i İran karşısında önemsediğini

gösteren bir jesttir. Körfez ne olursa olsun İran'ın doğal ve tarihsel rakibidir. Ne olursa olsun iki aktör arasındaki bu tarihsel rekabet bitmeyecektir. Ancak diplomatik bir zeminde oyunun kurallarını belirlemek için konjonktür her zamankinden daha uygun bir fırsat sunmaktadır.

Ek olarak İran tarafı da Trump'ın bu hamlesini müzakereleri sekteye uğratacak ve diyalogu bitirecek bir şekilde karşılamayacaktır. Elbette resmî düzeyde bazı eleştiriler dile getirilmiş ve bu yöndeki açıklamalar kamuoyuna yansımıştır. Ancak mevcut koşullarda, İran tarafının müzakere sürecine ve olası bir anlaşmaya duyduğu ihtiyaç, adlandırmalar üzerinden ortaya çıkabilecek siyasi gerginlikleri tırmandırma seçeneğine kıyasla daha öncelikli görünmektedir. ■

Ankara - TÜRKİYE ORSAM © 2025

Bu çalışmaya ait içeriğin telif hakları ORSAM'a ait olup, 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu uyarınca kaynak gösterilerek kısmen yapılacak makul alıntılar dışında, hiçbir şekilde önceden izin alınmaksızın kullanılamaz, yeniden yayımlanamaz. Bu çalışmada yer alan değerlendirmeler yazarına aittir; ORSAM'ın kurumsal görüşünü yansıtmamaktadır.

Ortadoğu Araştırmaları Merkezi

Adres : Mustafa Kemal Mah. 2128 Sk. No: 3 ankaya, ANKARA
Telefon : +90 850 888 15 20
Email : info@orsam.org.tr
Fotoęraflar : Anadolu Ajansı (AA)